

Sitran kevään julkaisuiden suositukset asukasosallistumisen vaikuttavuuden mittaamiseksi ja varmistamiseksi

Elina Eerola Sitra

Sitran kevään julkaisut

SITRA

TYÖPAPERI

26.3.2025

KUNTALAISTEN
TIETOPOHJAINEN
OSALLISTUMINEN
TALOUDEN
SUUNNITTELUSSA

Kokemuksia kuntien kokeiluista 2023–2024

Pauli Saloranta

Asiantuntija
Sitra

Sitra rahoitti vuosina 2023–2024 kuntien kokeiluja, joissa satunnaisotannalla kootut kansalaispaneelit ottivat kantaa kuntatalouden haasteisiin. Kuntalaiset punaroivat talouden tasapainotusta, strategista ohjausta ja arviointia, investointeja sekä asuntotarjontaa. Tässä työpaperissa kootaan kokeilujen tuloksia, esitellään aikaisempia kokemuksia meiltä ja maailmalta sekä tehdään suosituksia.

Kuntien toimintaedellytykset ovat murroksessa ja uudet ratkaisut on löydettävä paikallisesti. Tarvitaan yhteinen tahtotila, joka tulee todeksi talouden suunnittelussa. Kuntalaiset voivat auttaa tässä, sillä he näkevät panostusten lopputulokset ja yhteisvaikutukset arjessa.

Näin haasteisiin vastaava tietopohjainen osallistuminen vahvistaa kuntien päätöksentekokykyä, tukee niiden itsehallintoa sekä toteuttaa hallinnon läheisyysperiaatetta.

SITRA

SITRAN SELVITYKSIÄ 245

HELMIKUU 2025

MITÄ DEMOKRATIA
MAKSAA
HYVINVOINTIALUEILLA?

Välitarkastelu kustannuksista ja päätöksenteon rakenteista

Susanna Peltonen, Ester Korhonen, Antti Rissanen,
Oskari Ylätörvo, Riikka-Leena Leskeä ja Jari Salomaa

SITRA

TYÖPAPERI

27.2.2025

ASUKASPANEELI- JA
POLIS-KOKEILUT
HYVINVOINTIALUEILLA
2023–2024

Oppeja ja suosituksia demokratian kehittäjille

Elina Eerola

Asiantuntija, Sitra

Onni Pekonen

Asiantuntija, Sitra

Meija Järke

Neuvonantaja, Sitra

Sanna-Kaisa Saloranta

Asiantuntija, Sitra

Suomalaisten luottamus demokraattiseen hallintomalliin on koetuksella aikana, jolloin sitä tarvittaisiin tuomaan tasapainoa ja turvaa kriisien, pelon ja epävarmuuden keskelle. Mahdollisuuksia vaalien välillä tapahtuvaan osallistumiseen on rohkeasti kehitettävä.

Tähän työpaperiin on koottu oppeja ja suosituksia Sitran rahoittamista ja tukemista demokratiakokeiluista, jotka hyvinvointialueet toteuttivat vuosina 2023–2024. Kokeilujen tavoitteena oli vahvistaa asukkaiden osallistumista ja testata demokraattisia innovaatioita, joilla voidaan parantaa hyvinvointialueiden päätöksentekoa. Kokeiluissa testattiin kahta osallistumismenetelmää: asukaspaneelija ja digitaalista Polis-osallistumislustaa.

Ideoita asukasosallistumisen kehittämiseen

- 1. Omista ja juurruta:** Valtuustoilla ja hallituksilla tulisi olla vahva omistajuus uusien osallistumismenetelmien hyödyntämisestä. Näiden tahojen tulisi myös huolehtia, että laadukkaat osallistumisen menetelmät on määritelty myös keskeisissä ohjausdokumenteissa, kuten hallintosäännössä, strategiassa ja osallistumisen ohjelmassa.
- 2. Perehdytä:** Uudet osallistumismenetelmät tulisi lisätä luottamushenkilöiden ja palveluiden kehittäjien perehdytyksiin, jotta niitä osataan hyödyntää sopivissa aiheissa ja tarkoituksenmukaisesti.
- 3. Selvitä vaikuttamisen paikat:** Hyvinvointialueille tulisi laatia selkeä päätöksenteon vuosikello ja vaalikausikello kuten kunnissa jo on. Hyödyksi olisi myös tätä syvempi *tosiasiallisen poliittisen kannanmuodostuksen* prosessimallinnus, joka kertoisi, missä vaiheissa ja miten asukkaiden näkemysten on mahdollista aidosti vaikuttaa päätösten sisältöihin.
- 4. Näytä vaikutukset:** Asukasosallistumisen konkreettiset ja suorat vaikutukset on tärkeää dokumentoida ja viestiä osallistujille sekä laajemmalle yleisölle reaaliaikaisesti. Vaikutuksista kertominen lisää asukkaiden luottamusta hallintoon ja osallistumismenetelmiin sekä auttaa ymmärtämään päätöksentekoprosesseja.
- 5. Ketjuta:** Yhdistämällä eri osallistumismenetelmiä saadaan otettua irti hyödyt niiden vahvuuksista. Yhdistämällä esimerkiksi asukaspaneelit ja Polis-osallistumisalusta voidaan samanaikaisesti tuoda näkemyksiä pienten joukkojen laadukkaista kansalaiskeskusteluista sekä suurten joukkojen mielipiteistä osaksi päätöksenteon tietopohjaa.

Demokratiakyvykkyudet

1

Päätöksenteon läpinäkyvyyden ja avoimuuden arviointi:

Kuinka hyvin päätöksenteon prosessit, kokoukset ja asiakirjat ovat avoimesti saatavilla?

2

Toimielinten päätöksentekokyky:

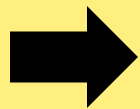
Ovatko luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden roolit selkeät ja demokraattisia periaatteita tukevat?

3

Sidosryhmien vuorovaikutus ja yhteistyö: Miten hyvin sidosryhmät, kuten järjestöt, oppilaitokset ja henkilöstö, ovat mukana hyvinvointialueen päätöksenteossa?

4

Demokratian tukirakenteet: Onko luottamushenkilöille ja viranhaltijoille tarjolla koulutusta demokratian periaatteista, osallistumismenetelmistä ja päätöksenteon rakenteista?

Asukasosallistaminen on osa alueen itsehallintoa:

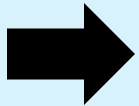
Valtuusto voi vahvistaa omaa päätäntävaltaansa olemalla aktiivisesti vuorovaikutuksessa asukkaiden kanssa

“Seurantamalli asukasosallistumisen menetelmien kustannusten ja vaikuttavuuden arvioimiseksi. Tämä mahdollistaa menetelmien vaikuttavuuden mittaamisen suhteessa päätöksentekoon, palveluihin ja asukkaiden kokemuksiin. Seurannan avulla voidaan tunnistaa tehokkaimmat tavat tavoittaa asukkaat ja karsia vähemmän vaikuttavia menetelmiä.”

Mitä demokratia maksaa hyvinvointialueilla?
Välitarkastelu kustannuksista ja päätöksenteon rakenteista -selvitys

Mitattavia asioita

- Osallistujamäärät
 - Demografiset tiedot
 - Osallistumisen vaikutukset päätöksentekoon
 - Hyvinvointialueiden palveluihin ja niiden kehittämiseen
 - Aukkaiden ja henkilöstön kokemus osallistumisesta.
-
- Kustannustietojen vertailu vaikuttavuusmittareihin auttaa arvioimaan menetelmien kustannustehokkuutta ja suuntaamaan resursseja tarkoituksenmukaisesti.

Käytettävät menetelmät tulisi valita osallistujamäärien, palautteen sekä sen perusteella, kuinka hyvin ne tuottavat hyödyllistä tietoa päätöksenteon tueksi.

Sitran Demokratiaindikaattori, tulos 2022

- Äänestysprosentti eduskuntavaalit
- Äänestysprosentti kuntavaalit
- Väestökyselyssä tunnistetut osallistumismallit
- Väestökyselyssä koetut vaikuttamisen mahdollisuudet kuntatasolla
- Väestökyselyssä koetut vaikuttamisen mahdollisuudet hyvinvointialueen tasolla
- Väestökyselyssä koetut vaikuttamisen mahdollisuudet valtakunnallisella tasolla
- Väestökyselyssä arvioitu viranhaltijoiden ja päättäjien toiminta osallistumisen lisäämiseksi
- Väestökyselyssä esitetty arvio omasta poliittisesta tietämyksestä
- Väestökyselyssä esitetty arvio osallistumisen kehittymisestä
- Päättäjien innostus edistää osallistumisen eri muotoja
- Päättäjien arvio kansalaisten roolin laajenemisesta päätöksenteossa
- Päättäjien arvio kuntansa asukkaiden valmiuksista osallistua nykyistä enemmän päätöksentekoon tai sen valmisteluun

	Äänestys- indeksi	Osallisuus- indeksi	Kokonais- indeksi
Helsingin kaupunki	67	48	57
Pohjanmaan hyvinvointialue	68	45	57
Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue	65	48	56
Varsinais-Suomen hyvinvointialue	65	46	55
Etelä-Karjalan hyvinvointialue	62	48	55
Pirkanmaan hyvinvointialue	64	46	55
Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue	62	48	55
Kanta-Hämeen hyvinvointialue	63	47	55
Keski-Suomen hyvinvointialue	62	47	55
Satakunnan hyvinvointialue	63	46	55
Suomi	62	47	54
Päijät-Hämeen hyvinvointialue	61	48	54
Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue	63	45	54
Keski-Uudenmaan hyvinvointialue	62	46	54
Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue	63	45	54
Kymenlaakson hyvinvointialue	60	48	54
Vantaan ja Keravan hyvinvointialue	60	47	54
Itä-Uudenmaan hyvinvointialue	62	45	53
Pohjois-Savon hyvinvointialue	59	47	53
Etelä-Savon hyvinvointialue	60	46	53
Lapin hyvinvointialue	60	46	53
Pohjois-Karjalan hyvinvointialue	58	47	53
Kainuun hyvinvointialue	56	45	51

n=4000 (kansalaiset) ja n=1189 (päättäjät)

Osallistumisindeksi, tulos v. 2022

Skaala 1-100

n=4000 kansalaiset ja

n=1189 päättäjät

Alue	Osallistumisindeksi
Helsingin kaupunki	48
Länsi-Uusimaa	48
Etelä-Karjala	48
Pohjois-Pohjanmaa	48
Päijät-Häme	48
Kymenlaakso	48
Suomi	47
Kanta-Häme	47
Keski-Suomi	47
Vantaa ja Kerava	47
Pohjois-Savo	47
Pohjois-Karjala	47
Varsinais-Suomi	46
Pirkanmaa	46
Satakunta	46
Keski-Uusimaa	46
Etelä-Savo	46
Lappi	46
Pohjanmaa	45
Keski-Pohjanmaa	45
Etelä-Pohjanmaa	45
Itä-Uusimaa	45
Kainuu	45

Osallistumisindeksi sisältää

- Kyselyssä tunnistetut osallistumismallit
- Kyselyssä koetut vaikuttamisen mahdollisuudet kunnan, hyvinvointialueen ja valtion tasolla
- Kyselyssä arvioitu viranhaltijoiden / päättäjien toiminta osallistumisen lisäämiseksi
- Kyselyssä esitetty arvio osallistumisen kehittämisestä
- Päättäjien innostus edistää osallistumisen eri muotoja
- Päättäjien arvio kansalaisten roolin laajenemisesta päätöksenteossa
- Päättäjien arvio kuntansa asukkaiden valmiuksista osallistua nykyistä enemmän päätöksentekoon tai sen valmisteluun

TEKOJA TULEVAI- SUUDELLE